

SLOVENSKI

Westnik

Izdajatelj, lastnik in založnik: Dr. Franc Petek, Velikovec. — Uredništvo in uprava: Celovec-Klagenfurt, Gasometergasse 10, telefon 56-24. Glavni urednik: Rado Janežič, odgovorni urednik: Lovro Potočnik. — Tiska: Založništva in tiskarska družba z o. j. Drava, Celovec-Borovlje. — Dopolni naj se pošiljajo na naslov: Celovec-Klagenfurt 2, Postfach 124.

Letnik XIV.

Celovec, petek, 17. julij 1959

Štev. 29 (896)

„Es wird keinen Frieden geben im Kärntner Unterland!“

Diese unzweideutige Drohung rief der FPÖ-Landtagsabgeordnete Silla in den Saal, als er im Kärntner Landtag am vergangenen Freitag zum Entwurf eines Gesetzes sprach, mit dem die Grundsatzbestimmungen des Minderheiten-Schulgesetzes für Kärnten ausgeführt werden.

Damit hat er sicher nichts Neues gesagt, denn schon seine politischen Freunde Zechmann und Pfeifer hatten in der Parlamentsdebatte zu den beiden Minderheitengesetzen ausdrücklich erklärt, dass sie diesen nicht zustimmen können, da damit noch nicht alle Forderungen der deutschen Mehrheit verwirklicht wurden. Sie hatten auch angedeutet, dass deshalb der Kampf weitergeführt wird, was letzten Endes auf dasselbe hinauskommt: Es soll um jeden Preis weitergehbt werden, es darf keinen Frieden geben, es muss verhindert werden, dass es zwischen den beiden Volksteilen in Kärnten zu einem gegenseitigen Verstehen und friedlichen Zusammenleben kommt.

Dies alles passt wunderbar ins Programm gewisser Kreise hier in Kärnten, denen es darum geht, unter der Bevölkerung Hass und Zwietracht zu sähen, ist es doch nur in einer Atmosphäre nationaler Verhetzung möglich, chauvinistisches Gedankengut an den Mann zu bringen. Und dass es in erster Linie gerade darum geht, chauvinistische Unduldsamkeit de darum geht, wieder aufleben zu lassen, beweist die Tatsache, dass bei dieser Hetzkampagne immer wieder jene Leute beteiligt oder sogar wortführend sind, die auch in der unruhlichen Ära nationaler Überheblichkeit in massgebenden Positionen sassen und mithalfen, die verbrecherischen Pläne für die Ausrottung ganzer Völker vorzubereiten. Wenn sie diese Pläne nicht zur Gänze verwirklichen konnten, liegt nur daran, dass dem tausendjährigen Reich zu früh die letzte Stunde geschlagen hat, was aber nicht bedeuten soll, dass damit auch ihren Bestrebungen ein endgültiges Ende gesetzt wurde.

Nein, das Ziel ist geblieben, geändert hatten sich nur die Formen, denn heute ist nicht mehr die Zeit für genocide Verbrechen. Heute muss man sich anderer Mittel bedienen, die wenigstens nach aussen hin humaner aussehen, deren Endziel jedoch immer dasselbe bleibt. Wenn es nicht mit einem einzigen mächtigen Schlag gelungen ist, so soll es eben mit vielen kleinen Schlägen geben. Deshalb Dynamitattentate, deshalb nächtliche Entfernung slowenischer und doppelsprachiger Aufschriften, deshalb provozierende Überfälle auf einzelne Personen, vor allem aber immer wieder neue Verhetzungen und Drohungen, die von verschiedenen nationalistischen Organisationen wie vom Kärntner Heimatdienst oder der Südmark und anderen sogar in den nördlichen Landesteil vorgetragen werden. Alles dies aber gegen die slowenische Volksgruppe gerichtet, welche nichts anderes wünscht und verlangt, als in Ruhe und Freundschaft mit den deutschsprachigen Landsleuten leben zu können.

Wie anders muten uns die Worte an, die über nationale Probleme und Minderheitenfragen, über Völkerverständigung, Toleranz und Frieden anlässlich des Kongresses des Bundes der Kommunisten Sloweniens in Ljubljana gesprochen wurden. Vor allem aber waren dies nicht nur leere Phrasen, denn die nationale Frage in Jugoslawien wurde auch in der Praxis in echtem sozialistischen Geiste gelöst und sind dort nationale Minoritäten nicht mehr Gegenstand allseitiger Unterdrückung, nicht mehr Hindernisse für eine Annäherung zwischen den Nachbarvölkern, sondern als wirklich gleichberechtigte Volksgruppen eine Brücke von Volk zu Volk, von Staat zu Staat.

Es wäre an der Zeit, dass man auch in Österreich und in erster Linie bei uns in Kärnten diesem neuen Geiste Tür und Tor öffnen würde. Dann gebe es keine unüberbrückbaren Schwierigkeiten mehr, in der Minderheitenfrage zu einer beide Seiten zufriedenstellen-

Deželni glavar Wedenig v deželnem zboru:

Dvojezična šola je odgovarjala potrebam

Kakor je že parlament meseca marca sklenil oba manjšinska zakona t'k pred razpustom, tako je tudi deželni zbor prejšnji petek na zadnji seji pred poletnimi počitnicami obravnaval ter končno z glasovi SPÖ in ÖVP izglasoval izvedbena določila k šolskemu zakonu. Deželni zakon je sicer izredno kratek, saj obsega le dva paragrafa, vendar je namenjen zelo važnemu problemu in bi zato zaslužil tudi temeljito pripravo in izčrpno obravnavanje. Zlasti pa bi bilo neobhodno potrebno, da bi do osnutka zakona lahko predhodno zavzela stališče v prvi vrsti prizadeta manjšina, katere nadaljnja usoda je v veliki meri odvisna prav od zakonodaje, ki ureja manjšinsko šolstvo.

Toda zgodilo se je spet isto, kot pri vsem dosedanjem reševanju manjšinskega vprašanja: zakon je bil sklenjen, ne da bi bila koroškim Slovincem dana priložnost, da bi predhodno povedali svoje mnenje, čeprav je bilo med razpravo v parlamentu izrecno zagotovljeno, da nam bo ta možnost dana pri izvedbeni zakonodaji. Tudi novi deželni zakon je sprejela večina mimo in preko prizadete manjšine, zato se niti ne čudimo, da v ničemer ne upošteva naših upraviče-

nih želj in zahtev, ki smo jih izrazili v številnih vlogah in spomenicah. V prvem delu zakona je sicer ponovno uzakonjeno dvojezično ozemlje, ki pa je v nasprotju z dvojezično šolsko odredbo iz leta 1945 (katera je bila po izjavi svoječasnega prosvetnega ministra Hurdesa ustavni zakon!) omejena na tiste šole, v katerih je bil dvojezičen pouk ob koncu šolskega leta 1958/59. Najhujši udarec slovenski manjšini na Koroškem pa je bil zadan s tem, da bo slovenskega pouka deležen samo tisti otrok, ka-

terega starši ga bodo h temu izrecno prijavili, kajti kaj se to pravi v koroških razmerah, je nazorno pokazala lanska gonja okoli odjav od dvojezičnega pouka, ko se nacionalistični hujskači niso ustavili niti pred grožnjami s ponovno izselitvijo in je bil naš vsestransko odvisni človek izpostavljen različnim oblikam pritiska in izsiljevanja. Kljub temu pa v novem zakonu ni nobenega določila, s katerim bi bila onemogočena protislovenska gonja ter zagotovljena res svobodna in neovirana odločitev staršev.

FPÖ spet javno grozi in hujska

Da je naša zahteva po takem določilu popolnoma upravičena, je pokazala že razprava v deželnem zboru, kjer so bile med razpravo o novem zakonu s strani FPÖ-jevskih govornikov izrečene nedvoumne grožnje, iz katerih je jasno razvidno, da govori krogi v deželi tudi zdaj ne bodo mirovali. Grozilne izjave poslanca Sille, češ da „tudi po novem zakonu ne bo prišlo do miru na spodnjem Koroškem“, je pač mogoče razumeti le tako, da bodo ljudje, ki jim pomiritev v deželi ne gre v račun, tudi v bodoče nadaljevali svoje zločinsko delo ter med prebivalstvom sejali mržnjo

in razdor. In hujskaške besede poslanca Knausa o „pretirani širokogrudnosti“ napram „izginjajoči manjšini“ dovolj jasno pričajo, da se bo hujskanje proti slovenski narodnosti skupini nadaljevalo tudi v bodoče, pač tako dolgo, dokler se pristojne oblasti končno le ne bodo spomnile svojih dolžnosti, ki jih jim v tej zvezi nalaga § 5 člena 7.

Tako pa se je razprava v deželnem zboru razvila v neresno prerakanje ter neodgovorno barantanje z življenjskimi interesi živega ljudstva. Poleg hujskaških in grozilnih izpadov FPÖ-jevskih govornikov je prišlo tudi do ponesrečenega poskusa KP-poslanca Kazianke, ki je na eni strani skušal zagovarjati stališče koroških Slovincov, hkrati pa se je izrekel proti dvojezični šoli, torej proti tisti ustanovi, ki v danih razmerah edina more zagotoviti mir in sožitje med obema narodoma v deželi. Sploh so bila njegova izvajanja tako nedosledna, da mu je celo deželni glavar v zaključnem govoru očital, da se je njegovo gledanje na ta problem spreminjalo enako, kot se je spreminjal barometer odnosov Sovjetske zveze do gotovih drugih držav. O teatralnem nastopu ÖVP-poslanca Mayrhoferja, ki se je čutil poklicanega, da brani FPÖ-poslanca Sillo pred očitkom izdajstva materinega jezika, pa se sploh ne izplača zgubljati besed, saj sta si vsaj v odnosu do koroških Slovincov zelo sorodna.

Deželni glavar: Pustite ljudi v miru!

Zaključne besede k novemu zakonu je govoril deželni glavar Wedenig kot predsednik deželnega šolskega sveta. Izrecno je poudaril, da je dvojezična šola dolgo časa absolutno odgovarjala potrebam. „Sam sem bil pri formuliranju te odredbe in še danes trdim, da je bila uporabna odredba, ki je b'stveno vplivala tudi na sklenitev državne pogodbe.“ Odločno je zavrnil podtikavanje, da je dvojezična šola služila nasilni slovenizaciji ter dejal: Bili smo za posredovanje obeh jezikov, kar je gotovo zelo koristno; odločili smo se za dvojezičnost, za povezovanje med obema narodoma in treba je ugotoviti, da so slovenski in nemški otroci postali prijatelji in mnogi Slovinci, ki so bili prej morda nekoliko drugačnega mnenja, so postali dobri Avstrijci.

Deželni glavar je v svojem govoru poudaril, da je do leta 1949 izgledalo, da je bilo doseženo zaupanje, vendar so nemško-nacionalni elementi nenadoma postali nezadovoljni in med prebivalstvo je bil vnešen nemir. Pri tem je popolnoma razumljivo, da so bili vznemirjeni posebno tisti, ki so bili v preteklosti izpostavljeni zasledovanju, saj so njihove izkušnje še žive, kar bi morali priznati tudi tisti, ki so skrivni na tem zasledovanju. Zato bi morali pustiti ljudi tega ozemlja v miru, da bi se lahko neovirano odločili in tudi v notranjosti bi se morali priboriti do tega, da bi manjšini omogočili miren razvoj, kajti razvojni proces v svetu gre v to smer, da manjšina ne sme več biti vzrok nemirov, marveč most za zблиževanje med narodi in državami!

Nova vlada z malimi spremembami

Poziv zveznega prezidenta, naj obe veliki stranki v najožjem krogu nadaljujeta pogajanja za sestavo nove zvezne vlade, je rodil uspeh že v petek na večer. Zastopniki SPÖ in ÖVP, med katerimi ni bilo nobenega vladnega člana, so se že tekom dneva sporazumeli o razdelitvi kompetenc v novem državnem vodstvu in so zvečer predlagali zveznemu prezidentu, da za kanclerja ponovno imenuje ing. Raaba.

V zadnjih dneh sta se vodstvi obeh strank pogajali le še o podrobnih vprašanjih, ko je bilo v torek že dokončno odločeno, kdo bo kaj v novi vladi. Zlasti je šlo za formuliranje vladne izjave ter za besedilo novega koalicijskega sporazuma in so delo zaključili že v sredo zvečer.

Včeraj dopoldne je zvezni prezident zaprisegel novo vlado v naslednji sestavi:

zvezni kancler — ing. Julius Raab (ÖVP),
vicekancler in minister za podržavljene obrate — dr. Bruno Pittermann (SPÖ),
minister za pouk — dr. Heinrich Drimmel (ÖVP),
m'nister za zunanje zadeve — dr. Bruno Kreisky (SPÖ),
minister za finance — prof. dr. Reinhard Kamitz (ÖVP),
minister za notranje zadeve — Josef Aflitsch (SPÖ),
minister za kmetijstvo — ing. Eduard Hartmann (ÖVP),
minister za socialno upravo — Anton Proksch (SPÖ),
minister za obrambo — Ferdinand Graf (ÖVP),
minister za pravosodje — dr. Otto Tschadek (SPÖ),
minister za trgovino — dr. Fritz Bock (ÖVP),

den Lösung zu gelangen. Wir Kärntner Slowenen haben in dieser Hinsicht sicher schon genug guten Willen gezeigt und sind überzeugt, dass es auch in der Schulfrage möglich gewesen wäre, eine einvernehmliche Lösung zu finden, welche nicht auf eine Verminderung der slowenischen Volksgruppe abzielen, sondern dem gegenseitigen Verstehen und gutnachbarlichen Zusammenleben dienen würde. Der erste Schritt auf diesem Wege aber heisst: Fort mit der nationalen Verhetzung, fort mit der chauvinistischen Vergiftung! Es gibt doch

eine geeignete Handhabe dafür, nämlich den § 5 des Art. 7 des Staatsvertrages, worin ausdrücklich bestimmt wird: „Die Tätigkeit von Organisationen, die darauf abzielen, der slowenischen Bevölkerung ihre Eigenschaft und ihre Rechte als Minderheit zu nehmen, ist verboten.“

Bei konsequenter Durchführung dieser Bestimmung wäre den Hetzern das Handwerk gelegt und im Kärntner Unterland würde der erhsehnte und notwendige Frieden endlich einziehen.

Mnenje drugih:**Potrđitev krivice v Celovcu**

V debati, ki je trajala tri ure, so govorili pravzaprav samo trije poslanci: neonacista Knaus in Silla, ki sta v dolgovernih tiradah dokazovala, da novi zakon daje mnogo preveč pravic „miniaturni“ slovenski manjšini, in komunist Kazianka, ki je zakon odklonil. Opozoril je predvsem na dogodke okrog akcije za odjavo od dvojezičnega šolstva in zaradi tega zavrnil načelo pravice staršev. Rezultat „glasovanja“ na koncu debate je bil seveda že vnaprej znan: 31 koalicijskih poslancev proti 4 poslancem FPÖ in enemu komunistu. Likvidacija dvojezičnega šolstva na Koroškem je torej že drugič postala „volja naroda“...

Danes, ko je tudi koroški deželni zbor potrđil krivico, ki se je zgodila koroškemu Slovincem 22. septembra in 19. marca, je treba še enkrat poudariti: novi šolski zakon s svojim načelom „pravice staršev“ na široko odpira pot popolni germanizaciji manjšinskih šol.

„Delo“, 12. 7. 1959, Ljubljana

Ofenziva pangermanizma

Spričo tega je povsem razumljivo, da se koroški Slovinci tako vztrajno bore za dvojezično šolo, hkerati pa je tudi jasno, kakšni nameni vodijo tiste avstrijske kroge, ki so prvi sprožili ofenzivo proti taki šoli na Koroškem in tudi dosegli, da so te šole sedaj tudi dejansko odpravili.

Stvarnih in prepričljivih argumentov proti dvojezični šoli ni in jih tudi ne more biti; edini argument proti taki šoli more biti izključno šovinističnega značaja. In dejansko se je ofenziva proti dvojezični šoli na Koroškem začela samo zaradi tega, ker taka šola predstavlja močno oviro za germanizacijo slovenske manjšine na Koroškem. Dvojezična šola sicer ni edina ovira na tej poti, ker ima vladajoči narod neprimerno močnejša sredstva za izvajanje svojega pritiska na gospodarsko, socialno, kulturno in politično šibkejšo narodno manjšino; vendar pa drži, da gre dvojezični šoli vsaj ta zasluga, da se — prav zaradi nje — ta raznarodovalni pritisk na koroške Slovence ni mogel izvajati s tisto učinkovitostjo, ki je tako pri srcu vsem avstrijskim pangermanističnim šovinistom starega in novega kova.

Tudi avstrijski demokristjani so tej gonji proti dvojezični šoli na Koroškem podlegli in sprejeli za svoj fašistični „argument“, da pomeni taka šola „posilstvo za veliko nemško večino“. Za take šoviniste je „posilstvo“, če le en sam pripadnik gospodujočega naroda obiskuje dvojezično šolo; hkerati pa zanje ni nobeno „posilstvo“, če mora narodna manjšina obiskovati šolo v tujem jeziku, za pouk v materinem jeziku pa je potrebna celo prošnjata staršev!

Da tako razumejo demokracijo, pravičnost in enakopravnost avstrijski demokristjani, ni nič čudnega, ker demokristjanski čut za pravičnost poznamo tudi pri nas; da pa na tako demokracijo pristajajo tudi avstrijski socialisti, to pa nam nikakor ne gre v glavo!

„Primorski dnevnik“, 12. 7. 1959, Trst

Pika na „i“

Koroška deželna skupščina je obšla zahteve slovenskih predstavnikov, ki so v prejšnjih letih nekajkrat poslali spomenice in pismene predloge o tem, kako naj uresničijo določbe sedmega člena o manjšinskih pravicah. Zavrnila je tudi njihove zahteve, naj upošteva vsaj nekaj najvažnejših predlogov ter spremeni oziroma dopolni sam zakon, ker gre za vzgojo slovenske mladine.

Zakon bo pričel veljati, kot poročajo, že ob pričetku novega šolskega leta 1959/60. Z njim bodo dokončno odpravili dvojezične osnovne šole z obveznim poukom v nemščini in slovenščini. Na drugi strani bo obvezno učenje nemškega jezika, medtem ko bo pouk slovenščine odvisen od „svobodne volje staršev“, ki bodo morali predložiti pismeno prijavo šolskim upravam, če žele, da bi njihovi otroci poslušali pouk v materinskem jeziku ali se slovenščino učili kot poseben predmet. Znano je, da se starši v sedanjih okoliščinah ne morejo svobodno opredeliti, saj žive v politični, gospodarski in kulturni podrejenosti. Razen tega na vsem Koroškem svobodno delujejo nacionalistične organizacije in šovinisti, četudi tako delovanje avstrijske mirovna pogodba prepoveduje.

„Večer“, 11. 7. 1959, Maribor

Razvoj koroškega kmetijstva v letu 1958

Pred nedavnim je urad za statistiko koroške deželne vlade objavil poročilo o položaju koroškega kmetijstva v letu 1958 in o njegovem razvoju v primerjavi z letom 1957. Po tem poročilu je razvoj kmetijstva na Koroškem v preteklem letu šel v smeri večanja površine travnatoga sveta na račun z žitom in okopavinami posejane površine. Ponekod, in to predvsem v hribovitih predelih, poljedelstvo sploh opuščajo v prid pridelovanja krmnih rastlin.

Nekoliko v protislovju s tem razvojem se je število živine v preteklem letu zmanjšalo. Padec števila je pri goveji živini (—2,4 %) in pri prašičih (—1 %) na Koroškem malenkosten, očividno pa je pri konjih (—7,6 %), ovcah (—10,5 %) in kozah (—11,6 %). V primerjavi z državnim povprečjem je padec števila goveje živine na Koroškem večji, pri konjih in prašičih pa dosti manjši od padca števila v zveznem povprečju.

V preteklem letu je na Koroškem edino naraslo število kokoši (+4,9 %), pri čemer je posebej značilno, da se je ob splošnem zmanjševanju števila nesnic njihovo število na Koroškem povečalo.

Kar tiče gozdno gospodarstvo, smo tudi lani na Koroškem posekali več lesa, kakor bi ga v skladu s prirastkom posekali smeli. Sicer se je po količini posek zmanjšal za 2 % če pa upoštevamo, da je bilo v zveznem merilu lani posekanega za 9 % manj lesa kakor 1957 in da ga je bilo navzlic temu posekanega še vedno za 1,7 milijona kub. metrov preveč, potem vidimo, da koroško kmetijstvo oz. gozdno gospodarstvo še ni krenilo z usodne poti prekomernih sečenj. Nasprotno iz leta v leto manjši premer posekanega lesa kaže, da sekamo večje površine gozda. Da tudi v letu 1958 ni bilo drugače, sledi tudi iz tega, da je 251.339 kub. metrov (15 %) lesa izviralo iz snežnih polomov v zimi 57/58. Po snežnih polomih pa so bili najbolj prizadeti mladi sestoji. — V letu 1958 je bilo z zasaditvijo obnovljenih 3.800 ha gozda, kar predstavlja 130. del koroške gozdne površine. Z ozirom na zaostanek v pogozdovanju in z ozirom na prekomerne sečnje v vojnih in povojnih letih je to še zelo malo.

Po tem splošnem obrisu razvoja koroškega kmetijstva pa se vsekakor splača podrobno ogledati težnje razvoja na proizvodnih področjih posameznih panog.

Uspešni razvoj jugoslovanskega gospodarstva:**Hitro naraščanje industrijske proizvodnje . . .**

Dočim je Jugoslavija v prvih povojnih letih polagala glavno skrb na izgradnjo težke industrije in je bilo po vsej državi zgrajenih na stotine najrazličnejših industrijskih obratov, je bilo v zadnjih letih težiče prenešeno na proizvodnjo za široko potrošnjo. Ogromna sredstva, ki jih je družba prej vlagala zlasti v gradnjo tovarn, elektrarn in drugih objektov, služijo zdaj zadovoljivim zahtev in potreb najširših plasti prebivalstva. Zato se tudi iz leta v leto večja produkcija raznega blaga in je trg vedno manj odvisen od uvoza tujih produktov.

Velik pomen kot proizvajalca blaga za široko potrošnjo pripada nedvomno tekstilni industriji, katera je s pomočjo vloženi sredstev močno povečala svojo proizvodnjo. O uspehih, ki jih dosega ta panoga industrije, je na nedavni otvoritvi mednarodnega sejma tekstila in tekstilnih strojev v Leskovcu govoril minister za industrijo Sergej Kraigher, ki je navedel, da se je proizvodnja tekstila v Jugoslaviji leta 1958 povečala za 86 % v primerjavi z letom 1953 in je pričakovati, da bo to povečanje leta 1961 znašalo že 129 odstotkov. Tako se bo do leta 1961 potrošnja poglavitnih tekstilnih surovin na enega prebivalca v primerjavi z letom 1953 podvojila.

Tekstilna industrija v Leskovcu praznuje letos 75-letnico ustanovitve. Prva tekstilna tovarna je zrasla leta 1884, nekaj let po osvoboditvi Leskovca izpod Turkov. Leta zmogljivost tovarne je bila 25.000 do 30.000 kg vrvi in je imela 20 do 25 delavcev. Leta 1879 je dobil Leskovac prvo to-

večletna tendenca večanja površine žita se je v zveznem merilu lani ustavila. Sicer je nasproti letu 1957 lani površina pšenice in ječmena narasla za ca. 5.800 ha, zato pa se je zmanjšala površina rži in ovsa za blizu 10.000 ha. Se bolj kakor v zveznem merilu pa je očitno zmanjševanje površine žita na Koroškem. To zmanjševanje gre — kakor že uvodoma omenjeno — na račun opuščanja poljedelstva v hribovitih predelih. V ravnini, ki omogoča takorekoč popolno mehanizacijo proizvodnje žita, o zmanjšanju površine žita ni mogoče govoriti. To potrjuje tudi pridelek žita, ki je bil v preteklem letu za dobrih 6 % višji od pridelka v letu 1957.

Zaradi neugodne cene je tudi lani padala površina krompirja. Znatno pa se je povečala površina silokoruze, v zveznem merilu pa tudi površina sladkorne pese.

Kar tiče živalsko proizvodnjo, bodi omenjeno, da je v nasprotju z zveznim merilom, kjer je število mlade živine naraslo, le-to na Koroškem lani padlo. Sploh se na Koroškem kaže tendenca, da dajemo v živalski proizvodnji vedno več poudarka proizvodnji mesa, kajti vidno se je na Koroškem zmanjšalo število molznic in brejih telic. Navzlic tej tendenci pa je proizvodnja mleka narasla za dober odstotek, kar pa je posledica zboljšanja molznosti krav, ki jo v deželnem povprečju za leto 1958 označujejo z 2.243 kg na kravo, kar pomeni zboljšanje za 1,9 %.

V prašičereji lani do pričakovane poplave trga ni prišlo, nasprotno je pitancev posebno v jesenskih mesecih le primanjkovalo. Tako v zveznem kakor v deželnem merilu gre ugotovljeni padec števila prašičev zlasti na račun zmanjšanja brejih svinj. Dočim je v zveznem merilu število brejih svinj padlo za ca 7 %, se je njihovo število na Koroškem zmanjšalo le za 4,4 %.

Zaključno na osnovi tega poročila lahko rečemo, da se koroško kmetijstvo razvija v smeri zmanjševanja kvantitete in zboljševanja kvalitete. Po proizvodnih področjih počasi odstopamo od klasičnega avtarktnega na sodobno gospodarstvo, kjer naravni proizvodni in tržni pogoji določajo smer kmetijske proizvodnje. Prav bi bilo, da bi se ti začetki specializacije v proizvodnji razvijali še hitreje, kajti prav specializacija omogoča kvalitetnejše pridelke ob zmanjšanih proizvodnih stroških, kar pa je končno poglavitna naloga kmetovanja v času, v katerega smo že vstopili.

varno volnenih tkanin. Po drugi svetovni vojni so morali popraviti strojni park, nato pa so organizirali plansko proizvodnjo tekstilnega blaga. Danes obsega tekstilna industrija leskovškega bazena 10 podjetij, med katerimi je 5 tovarn za volno, ena za bombaž in konopljo, dve za trikotažo in pozamentenijo ter podjetje za pripravo vladen in za konfekcijsko blago.

. . . in rekordni pridelki v kmetijstvu

Hkrati z industrijsko produkcijo se uspešno razvija tudi kmetijska proizvodnja, ker so z vloženi sredstvi omogočili prehod na sodobne oblike kmetovanja. Poročila o letošnji žetvi v Jugoslaviji navajajo, da dosega celo večje pridelke pšenice, kot so pričakovali, čeprav že pri napovedih niso bili skromni. Vložena sredstva, prav tako pa tudi zainteresiranost delavcev za proizvodnjo ter vključevanje nad milijon individualnih proizvajalcev v sodelovanje z zadrugami so omogočili, da danes 50, 70 ali pa celo nad 100 metrskih stotov pšenice na hektar niso več nobena posebnost.

Hkrati je treba upoštevati, da bodo letošnji rekordni pridelek pšenice dosegli na bistveno manjši površini kot pred vojno. Do leta 1939 so v Jugoslaviji posejali letno povprečno 2.140.000 ha in je znašal letni povprečni pridelek pšenice 2.430.000 ton; letos pa so posejali s pšenico okoli 2 milijona ha in pričakujejo pridelek 4 milijone ton.

PO ŠIRNEM SVETU

Celje. — V okviru proslav 40-letnice KP Jugoslavije je bil v Celju tudi velik republiški zbor „Svobod“, ki so se ga udeležili številni visoki predstavniki političnega in kulturnega življenja Slovenije ter več deset tisoč ljudi iz raznih krajev republike. Ta zlet je bil prirejen zlasti v spomin na veliko manifestacijo ob zletu „Svobod“ julija leta 1935, ko so proslavljali 15-letnico obstoja in delovanja Zveze delavskih prosvetnih društev. Na zborovanju v Celju je govoril pokrovitelj zleta član IK CK ZKJ in član zvezne vlade Franc Leskošek-Luka.

Akra. — Ganski parlament je soglasno podprl zamisel ministrskega predsednika Nkrumaha o ustanovitvi unije neodvisnih afriških držav. Poslanci so ratificirali tozadevno skupno deklaracijo Gane in Gvineje ter je Nkrumah ob tej priložnosti opozoril na potrebo po enotnosti afriških držav, kajti razcepljenost, značilna za upravo na afriški celini, koristi edinole vesilam. Izjavil je tudi, da deklaracija Gane in Gvineje pušča odprta vrata, da se tudi druge neodvisne afriške države pridružijo uniji.

Moskva. — Med obiskom etiopskega cesarja Haile Selasia v Sovjetski zvezi je bil sklenjen sporazum, po katerem bo dobila Etiopija od Sovjetske zveze posojilo v višini 400 milijonov rublev, namenjenih za razvoj industrije in kmetijstva. Kot darilo bo Etiopija prejela od Sovetske zveze novo šolo za 1000 otrok v Adis Ababi ter opremo in zdravila za novo bolnišnico. Cesar Haile Selasia, ki je iz Moskve odpoval v Prago, je bil na moskovski univerzi promoviran za častnega doktorja pravnih ved.

Berlin. — Pobegi v Nemčiji niso le enostranski, namreč iz Vzhodne v Zahodno Nemčijo; visoko je tudi število tistih oseb, ki bežijo iz zahodnega v vzhodni del Berlina oziroma iz Zahodne v Vzhodno Nemčijo. Šele pred nedavnim je bilo objavljeno, da so štirje vojaki zahodne zavezniške vojske — 2 Angleža, 1 Francoz in 1 Američan — pobegnili iz zahodnega Berlina ter v Vzhodni Nemčiji zaprosili za politični azil.

Dunaj. — Danes popoldne prispe na dunajsko letališče japonski ministrski predsednik Kiši, ki bo do vključno nedelje bival na uradnem obisku v Avstriji. Jutri bo japonski državnik obiskal med drugim tudi zveznega prezidenta ter posamezne člane zvezne vlade.

Tokio. — Ta ponedeljek je 160.000 rudarjev iz japonskih premogovnikov stopilo v 24-urno protestno stavko, ki je že osma v teku zadnjega meseca. Stavkajoči so protestirali proti nameravanemu odpuštu 10 do 20 odstotkov rudarjev, katerih delovna mesta so ogrožena, ker so japonske zaloge premoga dosegle že 13 milijonov ton.

Moskva. — Sovjetski znanstveniki so 10. julija izstrelili v vesolje novo raketo, v kateri sta bila poleg številnih instrumentov in merilnih naprav tudi dva psa. Tako psa kot tudi instrumenti so se nepoškodovani vrnili na zemljo, znanstveniki pa so dobili dragocene podatke o zgornjih plasteh atmosfere, o infrardečem žarjenju zemlje, o elektrostatičnih poljih ter o ionih in nevtronih v atmosferi.

London. — Vrsta zahodnih držav — Amerika, Anglija, Francija, Grčija, Italija in Turčija — je zavrnila sovjetski predlog, po katerem naj bi na Balkanu in ob Jadranu uvedli brezatomsko cono. V odklonilni noti je rečeno, da so bili sovjetski predlogi pomanjkljivi zlasti glede inspekcije.

Berlin. — V spomin na žrtve 20. julija 1944 — ponesrečeni atentat skupine oficirjev na Hitlerja bodo v Berlinu priredili spominke svečanosti, kjer bodo nemškim vojakom prikazali dejanje tistih oficirjev kot vzor. Na krajih, kjer so bili udeleženci ponesrečenega atentata umorjeni, bodo položili vence.

Ob obisku iz Bohinja je Podjuna radostno zaživela

Minulo soboto in nedeljo sta nas drugič obiskala folklorna skupina in vokalni oktet Turističnega društva iz Bohinja. Dočim sta se pri svojem prvem obisku lani pomladi predstavila vsem trem našim dolinam, sta tokrat z vrhano mero dobre volje, srčno vesele zabave in prijetnega razvedrila osrečila Podjuno. S svojimi pristnimi narodnimi plesi in prijetno zapetimi pesmimi sta nastopila v Št. Primožu, v Železni Kapli in v Šmihelu nad Pliberkom. Podjuna je z odprtim srcem sprejela otroke Triglava. To ni izpričal le obisk prirediteljev, ki je bil kljub skoraj neznosni vročini nadvse razveseljen, pokazala je to predvsem prisrčna družabnost, ki se je po prireditvah povsod razvila, in dejstvo, da je ljudstvo iz okolice Št. Primoža in Šmihela 37 člansko skupino gostoljubno povabilo na prenočevanje v svoje domove.

Če smo v zadnji številki pred gostovanjem o Bohinjčanih zapisali, da so kot otroci svoje divne prirode prijetni in veseli ljudje, smo to zapisali po medsebojnem spoznavanju ob njihovem prvem obisku na Koroškem. Njihov drugi obisk je to naše prepričanje le še poglobil in ga prinesel takorekoč v vsako podjunsko vas. Folklorna skupina je v čudovito lepih in bogato okrašenih narodnih nošah sproščeno in v lahkih ritmičnih predvajala stoletja stare narodne plesne, ki jih v Bohinju plešejo na „ohcelih“, veselicah in na „kravjem balu“. K prikupnosti teh plesov sta mnogoprispevala sestav plesne skupine in ubrana starogorjanska kmečka godba. Poleg 9 letne Damjanje, ki se je prisrčno zavrtela s 13 letnim Ogrinovi Jurijem, so bile med pari zastopane vse starosti do 52 letnega Ogrinovega očeta in njegove žene, ki sta duša in srce folklorne skupine. Godba skupine je igrala in prepevala poskočne „viže“ z motivirani življenja veselih Gorenjcev in še več.

Varstvo spomenikov v Sloveniji

Zavod za spomeniško varstvo LR Slovenije je pred dnevi izdal sedmi zvezek svojega glasila „Varstvo spomenikov“, v katerem so objavljena poročila iz let 1955 do 1957. Posebej je v tem zvezku govora o Triglavskem narodnem parku, o obnovi Aškerčeve domačije, o križnem hodniku v Bistri, o varstvu ljudske arhitekture in proučevanju romanske arhitekture. Nadalje prinaša zvezek konservatorska poročila o umetnostnih, arheoloških in tehniških spomenikih ter o spomenikih iz narodnoosvobodilne borbe.

Zvezek je bogato ilustriran in je slovenskim člankom dodan še kratek izveček v francoščini.

selejših Bohinjčanov. Prav ti motivi oplajajo priljubljene komade bratov Avsenikov in ansambla „Veseli planšarji“.

Vokalni oktet pod vodstvom Janeza Grma pa je s svojimi umetnimi pesmimi lepo postavil v današnji čas stoletja opevane navade za časa pomladi, ko tudi najbolj cveti ljubezen, o kresu in o košnji. Te pesmi so se lepo prepletale z narodnimi plesi in izpopolnjevale one o Triglavu, o vasovalcu, o p'sanih poljih, o večernih urah na trgu in o žabji svatbi. Tako prepletajoč se spored je prijetno iznenadil in iz srca razveselil občinstvo, da je povsod po prireditvi še dolgo preživljalo lepe ure družabnosti s prijetnimi gosti, ki je ni mogla skaliti niti ne soparna vročina.

Naši prijatelji iz Bohinja so prestopili mejo na Korenu, na Ločilu pa jih je pozdravil zastopnik Slovenske prosvetne zveze. Preko Beljaka, mimo Baškega jezera in po Gurah dol mimo Bilčovsa so v opoldanskih urah prispeli v Celovec. Popoldan so nadaljevali pot do Klopinskega jezera, ki jih je po soparnem dnevu prijetno ohladilo.

V večernih urah so prispeli v Št. Primož, kjer se je ob pol deveti uri pričela polniti Voglova dvorana z domačim prebivalstvom in številnimi letoviščarji. Prirediteljev v Št. Primožu je posetil tudi generalni konzul FLRJ v Celovcu, g. Boris Trampuž z osobjem konzulata in počastil folklorno skupino in oktet z bukejem krasnih cvetlic. V prijetni družabnosti so minevale večerne ure in bilo je že mimo polnoči, ko so spretni tajnik društva „Danica“, Franci Polzer, in njegovi tovarši odpeljali goste iz Bohinja k prenočevanju na svoje domove.

Železna Kapla je drugi dan svoje goste sprejela s šopki cvetlic, ki so jih brhka kapelška dekleta pripela na njihove prsi. Veselje in navdušenje na prireditvi, kjer je goste pozdravil predsednik SPZ dr. Franci Zwitter, je bilo tako prisrčno, da je velik del udeležencev in pevski zbor SPD „Zarja“ spremljal svoje goste v prijazno Kolarjevo gostilno in z njimi veselo prepeval in muzicalo do poznih popoldanskih ur, ko so se ob stokratnem obojestranskem „Na svidenje“ bohinjki gostje poslovili od Železne Kaple.

V Šmihelu je na dvorišču Šerčerjeve gostilne pričakal pevce in plesalce iz Bohinja predsednik SPD „Peca“ Franc Kropivnik in jim postregel z odlomki iz Šmihelske prosvetne kronike. Kmalu po osmi uri zvečer je bila Šerčerjeva dvorana nabito polna. Po 15 in 20 km daleč so prišli ljudje gledat narodne plesne in poslušat bohinjke pevce. Tudi tu se je gostovanje zaključilo s prijetno družabnostjo, domačini pa so radevolje sprejeli pod svojo streho goste, ki so jih že po kratkem skupnem bivanju vzljubili.

Pri preskrbi prenočišč je pokazal svoje spretnosti dobrega organizatorja tajnik društva Jože Partl ml.

Prijeten obisk z lepimi doživetji je za nami. Podjuna ga je bila vesela. Morebiti bolj, kakor ob drugih gostovanjih, je odprla svoje gostoljubno srce. Obojestranska prisrčnost in domačnost sta — kakor je v svoji zahvali ob zaključku gostovanja dejal tajnik SPZ Blaž Singer — pokazali, da smo po izročilih svojih prednikov in po ljubezni do ljudske prosvete Slovenci ta- in onstran Karavank vsi sinovi in hčere Triglava.

Ob koncu tega gostovanja še zabeležimo to, da bodo na povabilo v jeseni obiskali Bohinj pevke in pevci zborov SPD Št. Vid v Podjuni in Železna Kapla.

(bl)

Eden izmed plesnih parov

Letno poročilo

Državne realne gimnazije za Slovence v Celovcu

Hkrati z ostalimi srednjimi šolami na Koroškem je tudi Državna realna gimnazija za Slovence v Celovcu zaključila šolsko leto 1958/59. Treba je poudariti, da je bilo leto zaključeno z velikim uspehom, kar sta pokazali že slavnostna akademija učencev dne 6. in 7. junija ter nastop četrtošolcev s Špicarjevo narodno igro „Drabosenjak“ dne 5. julija. O teh prireditvah smo že takrat obširno poročali, zato bi se danes nekoliko zadržali pri „Letnem poročilu“, ki ga je ob zaključku šolskega leta izdalo ravnateljstvo šole.

Kakor lani je načrt za ovitek izdelal dipl. ing. arh. Janez Oswald, ki na gimnaziji poučuje risanje in ročno delo. V razliko od lanskega ovitka so na letošnjem še posebej ponazorjeni prvi štiri razredi, kolikor jih je gimnazija obsegala v drugem letu svojega obstoja.

Iz vsebine poročila je razviden podrobni potek šolskega leta in je med drugim govora o raznih prireditvah, proslavah in izletih. Prav tako je iz poročila razvidno, da so bile slovenski gimnaziji v tem letu dodeljene tri nove učne moči, in sicer dipl. fil. Valentin Feichter, dr. Anton Feinig in dipl. fil. Štefan Močilnik. Novost minulega šolskega leta je tudi uvedba zbornega petja, o katerega dobrem napredovanju smo se lahko prepričali na obeh zgoraj omenjenih prireditvah. Seveda je v poročilu govora tudi o Združenju staršev, ki je ob koncu šolskega leta štelo 101 rednega člana ter 109 podpornih članov in podpornikov. Delegacija tega združenja se je 3. februarja 1959 zglasila pri deželnem glavarju, kateremu je tolmačila največje nedostatke na šoli, kot so med drugim izključno popol-

danski pouk in pomanjkanje igrišča oz. prostora za telovadbo na prostem. Hkrati je delegacija urgirala svoječasne vloge glede dvojezičnega pouka ter zaradi pošiljke knjig, ki jih je gimnaziji že leta 1957 podaril Svet za kulturo in prosveto LR Slovenije, pa so iz neznanih vzrokov obležale neznano kje. Šele zdaj iz poročila zvedemo, da je bil knjižni dar — 745 knjig za dijaško in 22 knjig za profesorsko knjižnico — izročena gimnaziji z odlokom deželnega šolskega sveta za Koroško z dne 21. 5. 1959. Vsekakor čudno pa se nam zdi, da je letno poročilo šolskega zdravnika objavljeno samo v nemščini, ko pa so nam na drugi strani vsilili slovensko gimnazijo, čeprav smo koroški Slovenci predlagali in zahtevali dvojezično srednjo šolo, ki bi najbolj odgovarjala razmeram in potrebam pri nas na Koroškem.

Posebno razveseljuje pa je nedvomno tisti del poročila, ki govori o številu učencev ter o njihovem napredovanju pri študiju. Medtem ko je ob koncu šolskega leta 1957/58 obiskovalo slovensko gimnazijo 92 učencev, je znašalo njihovo število ob zaključku šolskega leta 1958/59 že 135. O uspešnem študiju pa najbolj govori število dijakov in dijakin, ki so to šolsko leto zaključili s prav dobrim uspehom: v 1. razr. jih je bilo 9, v 2. razr. 14, v 3. razr. 10 in v 4. razr. 5. torej skupno 38.

Slovenska gimnazija je torej tudi v drugem letu obstoja uspešno opravila svoje važno in odgovorno delo na področju izobrazbe slovenske mladine na Koroškem. In lahko smo prepričani, da bo uspeh zajamčen tudi v bodoče, saj se je za prihodnje šolsko leto prijavilo za slovensko gimnazijo spet nad 40 novih učencev.

Dr. MIRT ZWITTER

Južna Tirolska — manjšinski problem Nemcev

Razvoj po 10. obletnici Pariškega sporazuma

21. novembra 1957: Italijanski poslanci rimskega parlamenta in senata Benedetti, Berloffo, Conci, Facchin, Helfer, Mott, Piechelo, Spagnoli in Veronesi vložijo pri predsedniku vlade Zoliju pismeni protest proti duhu, žalitvam in zadržanju zborovanja SVP v Sigmundskronu.

22. novembra 1957: Predsednik Regionalnega odbora dr. Tullio Odorizzi poroča predsedniku vlade v Rimu o problemih Avtonomnega področja.

22. novembra 1957: „Nepoznani storilci“ izvršijo atentat z razstrelivom na grobnici spomenik nekdanjega senatorja Ettore Tolomei, poznaneza italijanskega nacionalista in nasprotnika Nemcev v Trentinu v dobi Stare Avstrije.

22. novembra 1957: „Akcijski komite za Južno Tirolsko“ pozove v resoluciji, predani na Dunaju, avstrijsko zvezno vlado, da pri OZN in Evropskem svetu zahteva za Južno Tirolsko pravico samoodločbe, ker Italija ne izpolnjuje pogodbe glede avtonomije.

24. novembra 1957: 140 krajevnih sekretarjev DC pokrajine Bozen na posebnem zborovanju protestira proti izzivanju Nemcev v Sigmundskronu. Protestno zborovanje italijanskih bojnikov v Bozenu proti

izzivalnemu letaku in dogajanju v Sigmundskronu in proti atentatu na grobišče Ettore Tolomei. Poslanec Regionalnega sveta in Deželnega zbora dr. Andrea Mitolo (MSI) zahteva odpoved Pariškega sporazuma in odstranitev Avtonomnega statuta kot vzrokov za nevezdržni razvoj ter poziva Italijane na bojkot nemških trgovin in gostinskih obratov.

25. novembra 1957: SVP zahteva postavitev komisije rimskega parlamenta za preiskavo razmer v Južni Tirolski ter izjavi, da letak v Sigmundskronu ni bil njene izdaje ter da obsoja atentat na grobišče Ettore Tolomei.

25. novembra 1957: „Zveza tirolskih domovinskih udruženj“ v resoluciji zveznemu kanclerju inž. Raabu in dež. glavarju dr. H. Tschiggrey-u zahteva od avstrijskega zunanega ministra inž. dr. Figla, da sili na takojšnji pričetek pogajanj za izvajanje Pariškega sporazuma o Južni Tirolski.

26. novembra 1957: Senator SVP Dr. Josef Raffeiner v rimskega senatu obsodi atentat na grobišče Ettore Tolomei in izzivalni letak v Sigmundskronu.

27. novembra 1957: Predsednik pokrajinskega odbora (vlade) pokrajine Bozen

dr. inž. Pupp zahteva v pokrajinskem zboru popolno avtonomijo šolske uprave za Južno Tirolsko.

27. novembra 1957: „Akcijski komite za Južno Tirolsko“ na posebni tiskovni konferenci na Dunaju protestira proti zavlačevanju pričetka pogajanj o Južni Tirolski s strani Italije ter zahteva v resoluciji, predani parlamentarnim klubom na Dunaju, da zahtevajo od avstrijske vlade, naj pri OZN in Evropskem svetu doseže za Južne Tirole pravico samoodločbe.

28. novembra 1957: Avstrijski državni sekretar prof. Gschnitzer v referatu pod naslovom „Daleč od Evrope“ pred letnim občnim zborom „Bergiselbunda“ na Dunaju naglašava velike zasluge Tirolcev v zgodovini za svobodo, njihovo visoko kulturnost in sposobnost. Italiji odreka priznanje za gospodarski napredek Južne Tirolske ter jo dolži izvajanja hudega pritiska, izpodrivanja ter nacionalizma. „Tirolci hočejo biti Evropejci, a zaradi tega se nočejo odreči svojemu jeziku in svojemu značaju!“

2. decembra 1957: Avstrijski zvezni kancler inž. Raab izrazi v dunajskem parlamentu željo Avstrije po pogajanjih z Italijo zaradi Južne Tirolske in Pariškega sporazuma.

2. decembra 1957: Vodstvo DC v pokrajini Bozen odločno odkloni v posebni resoluciji od SVP zahtevano ločitev pokrajine od tridentinske in samostojno avtonomijo bozenske pokrajine.

2. decembra 1957: Združenje avstrijskih visokošolcev sklene za 15. januar 1958 zborovanja za Južno Tirolsko v vseh visokošolskih mestih Avstrije.

4. decembra 1957: Po zunanjepolitični debati poslancev ÖVP Dr. Oberhammerja, Dr. Tončića, grafa Stürgkha; SPÖ Dr. Korefa in Zehntla ter FPÖ Dr. Stendebacha in Dr. Pfeiferja izjavi avstrijski zunanji minister inž. Dr. Figl, da je nadaljina obzirnost v vprašanju Južne Tirolske neodgovorna.

8. decembra 1957: Avstrijski državni sekretar prof. Gschnitzer pred Deželnim vodstvom ÖVP Tirolske v Innsbrucku v referatu poroča o načelni spremembi gledanja, ki sta si ga v teku zadnjega leta osvojila avstrijski parlament in zvezna vlada glede Južne Tirolske. ÖVP Tirolske izjavi, da stoji strnjeno za državnim sekretarjem.

9. decembra 1957: Predsednik deželnega zbora Tirolske izjavi, da oficijelna osebnosti dežele nimajo opravka s protitalijanskimi in nacističnimi napisnimi akcijami v Innsbrucku in širou Tirolske.

11. decembra 1957: Papež Pij XII. opominja prebivalce Južne Tirolske da skrbijo z vsemi silami, da bi se odnosi med nemško govorečimi Južnimi Tirolci in Italijani razvijali v miru. Ta poziv izreče v posebnem sprejemu zastopnikom južnotirolskih oblasti in poslancev, Nemcev in Italijanov.

(Se nadaljuje)

Od kod beseda ... ?

Razvoj tehnike in znanosti uvaja za nove pojme tudi nove besede. Nastajajoča terminologija posvoji včasih izraze, ki nimajo nič skupnega z opisano rečjo. Oglejmo si zato nekatere primere.

KARAT

Največ preglavic so povzročale trgovini meritve. Še prav posebej je to prišlo do izraza pri majhnih težah. Ljudje so se zatekli k primerjanju. Noben proizvod, ki ga je človek izdelal, ni bil po obliki tako enoten kot semena. Različne zvrsti semen so postale osnova merilnih sistemov.

Najbolj primerna so se izkazala semena drevesa kharrubah (Ceratonia siliqua), ki je zelo razširjeno v pokrajinah Bližnjega vzhoda. Njegova zakrivljena semena vsebujejo sladka jedrca. Feničani in Grki so izdelovali iz teh sadežev lepljivo vino. Dandanes jih siromašnejši prebivalci teh dežel uživajo.

Posamezna jedrca, poprej oprana in posušena na soncu, spominjajo na rogove. Zato so tudi začeli imenovati semena keratation, po grški besedi keras, ki je pomenila rog.

Ker so bila ta semena precej enakih, čez tudi majhnih izmer, so se kmalu udomačila pri menjalcih denarja in draguljarjih kot merilno sredstvo.

Ta starodavni izraz se je potem razširil po vseh deželah, ki so trgovale z Bližnjim vzhodom. Nekoliko je spremenil svoje ime in postal karat, vendar je imel v različnih

državah različne teže. Šele z mednarodno definicijo leta 1913 je karat postal strogo določena enota.

KARBURATOR

Raziskovalni duhovi so že v 18. stoletju poskušali dobiti več moči pri izgorevanju ogljika. Izdelali so več naprav, v katerih se je ogljik raznih oblik mešal s tekočinami ali plini. Takšen izum so imenovali carburator — torej po latinskem imenu samega plina carboniuma — ogljika.

Okoli leta 1850 so proizvajali posebne naprave, pri katerih so svetilni plin peljali skozi tekoči ogljikovodik. Luč je postala na ta način še svetlejša. Podbone naprave so uporabili pri prvih bencinskih motorjih. Ker je ta izpopolnjeni in izpremenjeni izum mešal zrak in naftino „esenco“ — današnji bencin — so mu nadeli ime karburator. V začetku 20. stoletja se je ime karburator oprilelo vseh naprav, ki so omogočile izhlapevanje bencina. V slovenščini pa ustreza ime vplinjač.

ŠASIIJA

Rimljani so pravili „zaprtemu prostoru“ chas. To besedo so si pozneje izposodila plemena na severu Evrope. V francoski besednjak so kmalu potem vpisali chassiss. Običajna uporaba je omejila njen pomen. Sedaj so razumeli pod to besedo leseno ogrodje, ki je obkrožalo odprtino v hiši. V 16. stoletju je ideja šasije razvnela Angleže. Marsikatera bogata rodbina je v svojih palačah namestila šasije, na katere so napeli oljni papir, ki je prepuščal svetlobo.

Pozneje je vlogo papirja prevzelo steklo, vendar se je v gospodinjstvu ohranila beseda šasija. Leta 1850 je doživel še eno preobrazbo. Topole v trdnjavah so pritrtili na ustrezajoče okvire, katerim so zaradi podobnosti z okenskim okvirom rekli tudi šasija.

Čez približno 50 let so proizvajalci avtomobilov sklenili izposoditi si idejo ogrodja topov. Nekoliko so jo predelali in nastala je avtomobilska šasija, na katero so pritrtili motor.

GALAKSIJA

Človeka je vedno privlačil prostor. Stari Grki niso bili nobena izjema. Nekatere njihove astronomske meritve so bile presehneljivo natančne. Pomanjkanje primernih optičnih pripomočkov pa jim je preprečevalo, da bi globlje prodrli v skrivnosti vesolja. Drobnji viri svetlobe v vesolju za njihove pojme niso bili zvezde. Ves utripajoči trak so imenovali galaxes — po njihovi besedi gala (mleko). Še šanjalo se jim ni, da predstavljajo ta trak milijoni in milijoni majhnih svetov.

Srednjeveškim astronomom je bilo to ime pogodu in so ga obdržali. Svetli trak je bil zanje galaksija ali Mlečna pot. Dejanska

vsebina galaksije ni bila znana vse do sredine 16. stoletja.

Večji teleskopi so razkrili dolgo varovano skrivnost galaksije, ki je sestavljena iz večjih sistemov. Ime se je ohranilo tudi za posamezne dele. Galaksija pomeni določeni zvezdni sistem ali osvetlje. Beseda je hitro postala sestavni del izrazoslovja astronomov.

LANCETA

Najvažnejše orožje starih Keltov je bila dvorezna sulica. Franki, ki so se bojevali proti Keltom in njihovem orožju, so jo imenovali lanc-er (orožje, ki vbode).

Lanc-er je ohranil vrsto stoletij svojo prvotno obliko. Le konjeniki so imeli lanc-er z daljšimi držaji. Šele iznajdba smodnika je potisnila to orožje v ozadje.

Kitolovci pa so zagledali v tem orožju sila koristno napravo. Osvojili so miniaturno puščičasto obliko te naprave in jo imenovali „majhna sulica“ ali lanc-et.

Lanceta je bila vsestransko uporabna. Prvi kirurgi so jo uporabljali — seveda mnogo manjšo — za puščanje krvi in površin-

ske operacije. Leta 1400 je postala lanceta standardno orožje v zdravnikovi torbici.

SATELIT

Rim je bil več kot eno tisočletje ne le metropola takratne civilizacije, ampak tudi središče dogajanj. Vendar se je imperij začel počasi razkrajati. Ekonomija je bila na psu, vlade pa so se hitro menjavale.

Odličniki so se bali sprehoda po ulicah brez spremstva. Mnoge visoke osebnosti so bile naravnost obdane z oboroženimi stražarji. Članom take straže so pravili satellites.

Navzlic njihovim satellites so aristokrate še naprej ubijali. Na meje imperija so pritiskali sovražniki, dokler ni razpadal. Latinsčina ni bila več jezik trgovine in znanosti. Ta stari jezik pa so začeli uporabljati po desetih stoletjih zopet učeni možje. Med njimi je bila tudi beseda satellites.

Vladarji so začeli z njo imenovati svojo osebno stražo.

Učenjak Kepler pa je pomislil na kraljeve satellites, ko je slišal o tujih telesih, ki krožijo okoli Jupitra, in jih okrog leta 1611 imenoval satelite. Ni treba posebej poudarjati, da je astronomija kmalu osvojila to ime za vsa nebesna telesa, ki krožijo okoli osnovne mase.

Kip iz zlata

O Budovem kipu v glavnem svetišču v Bangkoku so do nedavnega menili, da je iz bronu, zato so ga nameravali prepeljati v drugo pagodo. Pri selitvi pa se je kip nekoliko odrgnil, pod bronom pa se je zasvetilo zlato. Budo so takoj postavili na prejšnje mesto in odstranili bronasto prevleko. Odtlej prihajajo v pagodo številni verniki, ki prinašajo bogata darila. Seveda so postavili pred vhodna vrata tudi stražo, ki noč in dan varuje dragoceni Budov kip.

Zdaj so se začele širiti o tem Budovem kipu najrazličnejše govorice. Pravijo, da so kip prevlekli z mavčno plastjo v 18. stoletju, da bi nanj ne postali pozorni zavojevalci, ki so takrat prišli v Siam. Prav tako zatrjujejo, da je kip iz čistega zlata, da tehta pet ton in da je vreden milijon funtov šterlingov. Vse kaže, da so ta kip izdelali v 15. stoletju in da so ga zares prevlekli z mavcem zaradi sovražne nevarnosti. Razen tega je mogoče, da so prvotni kip preoblikovali z mavčno plastjo v skladu s premenjeno miselnostjo vernikov.

Kaj malo verjetno je, da je ta Budov kip zares ves iz zlata. Menijo, da ima samo debelo zlato prevleko, saj so tudi sicer v Siamu povsem zlati predmeti zelo redki. Mogoče je vse skupaj zlata litina s primesjo srebra, saj bi bil povsem zlati Buda prava redkost. Kemičnega sestava tega kipa še niso dokončno ugotovili, vsaj uradnega sporočila o tem še ni. Mogoče skrivajo dejstvo, da kip ni povsem zlat, zaradi števil-

nega priliva budističnih vernikov, molk o sestavi tega kipa pa je lahko razložiti tudi z bojaznijo, da bi morda kdo skušal ukrasti staro umetnino.

Povzročitelj raka

Na kongresu kancerologov v Londonu so govorili posamezni zdravniki o škodljivih posledicah nekega medicinskega preparata, ki so se pokazale šele po tridesetih letih. Gre za preparat torotrast ki so ga pred četrto stoletje uporabljali pri rentgenskem slikanju jeter in vranice. Torotrast je vseboval torij, ki se je nabiral v jetrih in s tem olajšal slikanje. Preparat so dajali ljudem v žilo dovodnico. Zdravniki so sicer vedeli, da je torij radioaktiven, vendar posebne pozornosti temu ni nihče posvečal. Takrat še niso bila objavljena poročila o žalostnih usodah delavcev, ki so dobili raka, ker so barvali kazalce na urah s preparatom, ki je vseboval radij, Torij pa je element, katerega radioaktivnost traja dolgo. Okoli leta 1930 so danski zdravniki ugotovili, da so ljudje, ki so dobivali torotrast, bolj podvrženi rakastim boleznim. Po zdravniških poročilih so doslej odkrili devet ljudi, ki so dobili zaradi uporabe torotrasta posebne raka na jetrih. Nekaj drugih ljudi pa je dobilo raka tam, kjer so jim dajali injekcije torija. Zdravniki menijo, da nastopi rak te vrste po približno dvajsetih letih.

Kje ste, Lamuťovi?

Anton Ingolič

„To ni za te kraje,“ je dejal sladko. Vsem po vrsti nam je segel v roko. „Oprostite, da nisem prišel prej, začel sem spodaj, vi ste tu na vrhu.“

Odšli smo v kuhinjo, mati je pogrnila mizo, postavila nanjo steklenico vina, kozarce in kruh.

„Prosim, gospod župnik!“

Njena vdana ponižnost se mi je upirala. Kaj je Pirš storil za naše ljudi? Prej je bil najbrž kaplan v kakem trgu, poslali so ga sem, ker zna nemški, morda tudi francoski, naselil se je spodaj v župnišču, kar dve sobi ima, dohodki so mu tudi zagotovljeni, vsi Slovenci daleč naokoli spadajo pod njegovo župnijo, teh pa je že več tisoč, poleg tega mu bo, kot je izvedel Breznik, rudnik dajal stalno mesečno nagrado.

Bilo mu je nekaj nad trideset let, bil je krepke postave, prav nič vsiljiv, le nasmešek in njegove preveč prijazne oči so izdajale, da vselej ne misli tako, kot govori, da ima še neko svojo, skrito misel, neki določeni smoter. Govoril je o domačih krajih, o domovini, kakor je dejal, izpraševal, od

ko smo, kako živimo, zanimal se je za očeta in mater, za naju z Amonom, za Štefko in Pepčka, celo za Mihca v košari. Samo zaradi matere sem ostal v kuhinji. Cerkve z duhovniki in vsem, kar je v zvezi s cerkvenimi opravili, mi je bila že doma nekam tuja. Mnogo je k temu najbrž pripomogel oče, ki je vedno vedel povedati kaj slabega o duhovnikih in se je pogosto norčeval iz materine pobožnosti. Hodil je ob nedeljah dol v Podlog, a v cerkvi sem ga redko videl, kot večina odraslih moških je tudi on med mašo postajal pred cerkvijo. Kar sem zapustil domače kraje, sem vse redkeje zahajal v cerkev, in če sem šel, je bilo bolj iz navade kot iz potrebe. Kolikor sem videl, še tisti rudarji, ki so spodaj v jami napravili križ in zmolili kratko molitvico, če je kje samo zaškripalo, niso navadno prišli dalje kot do cerkvenih vrat. Čemu naj gospodu Piršu izkazujem posebno čast? Ženskam je morda res potreben, tudi otroke je najbrž treba naučiti katekizma, a kaj pomaga nam fantom pa možem njegova blaga beseda spodaj v jami?

„Kakor menda že veste, bo drugo nedeljo maša s pridigo. To bo prva slovenska pridiga v Merlewaldu. Morda sploh na Francoskem.“ Ko je to že drugič povedal, se je obrnil k Amonu. „Slišal sem, da imate tukajšnji Slovenci društvo, ki ste ga ustanovili sami, brez pomoči iz domovine. Lepo, lepo.“ Čutili je bilo, da mu ta „lepo, lepo“ le ne gre tako lahko z jezika. „Tudi igro

ste že priredili in zdaj pripravljate drugo; prva je bila primerna, za drugo ne bi mogel reči. Seveda, nikogar nimate, ki bi vam svetoval. Odslej bo laže. Dosti bom imel dela, fara je velika, sploh največja slovenska fara, ampak vašemu društvu bom pomagal. To je moja dolžnost.“ Z Amonom sva se spogledala. Ni mu torej prav, da igramo „Amerikance“, čeprav ta igra kaže, kako je pri nas in zakaj morajo ljudje v svet. Ali je prišel tudi zato, da nam bo izbral igre, da bo, kot pravi, pomagal našemu društvu? „Tudi me zanima,“ je nadaljeval, ker z Amonom nisva rekla besede, „kako je s šolo, kako z učenjem naših otrok. Povsod bom pomagal, navajen sem društvenega dela in veselje imam z njim. Ampak zdaj bi se najprej pomenili o maši. Imate dober pevski zbor, kakor sem slišal, tudi sem že govoril z nekaterimi pevkami, ki so v domovini pele na koru, kolikor vem, ste tudi vi, gospod Lamut, pomagali organistu v Podlogu. Zatorej bi prav lahko pevce naučili nekaj cerkvenih pesmi. Naše maše morajo biti takšne, da bodo prihajali k njim še Poljaki in drugi Slovani; tudi domačini naj čujejo, kako lepo Slovenci pojemo, in vidijo naj, kako pobožno je naše ljudstvo.“ Naša „Sava“ naj se torej spremeni v nekakšno katoliško društvo in naš pevski zbor naj poje pri slovenskih mašah v Merlewaldu? „No, kaj pravite vi, mati?“ se je Valentin Pirš obrnil spet k materi.

„Seveda bo še lepše, če bodo peli pri maši,“ je dejala mati.

„Najprej sem hotel govoriti z vami, ki ste zborovodja,“ je nadaljeval proti Amonu, „potem bi se pogovoril še s predsednikom. Mislim, da ne boste odrekli.“

„Ne vem, če bodo vsi pevci za to, da bi se učili še cerkvenih pesmi in peli na koru,“ sem prehitel Amona.

„Ne bi mogel objubiti,“ je rekel Amon, „moram se prej pogovoriti s pevci, s predsednikom in z drugimi, ki so v odboru.“

„Pevci bodo pri maši, zakaj ne bi stopili na kor in zapeli tistih nekaj cerkvenih pesmi, ki jih večina že tako zna? Pomagal bom, da se jih čimprej naučijo.“

Toda Amon je vztrajal pri svojem: sam ne more ničesar objubiti. Amon je v Podlogu res zahajal na kor, večkrat je namesto starega organista celo orglal, toda po prihodu iz zaporov ni zahajal v cerkev nič pogosteje kot večina moških njegovih let. Kakor v mnogočem sva bila tudi glede tega podobnih misli: nisva se mnogo ukvarjala z vero in cerkvijo.

Gospod župnik se je poslovil z nasmeškom, vendar je bil nekoliko poparjen.

Ko sva bila sama, sva z Amonom seveda takoj sklenila, da ne bomo šli na kor. Takega mnenja sta bila poleg Breznika še dva odbornika, drugi pa so menili, naj bi šli.

„Zakaj ne?“ se je Potisk naravnost razburil. „V našem društvu, ki ni ne delavska

